

ЧАСОПИС КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРАВА

Український науково-теоретичний часопис

Заснований
у жовтні 2001 року

2022/1

Виходить
4 рази на рік

Київський університет права НАН України
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України

ISSN 2219-5521

«Часопис Київського університету права» внесено до переліку фахових видань
за спеціальністю «Юридичні науки», категорія «Б»
(наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019)

Журнал внесено до міжнародних наукометричних баз

HeinOnline (США)
та
«Index Copernicus International» (Польща)

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету права НАН України
(протокол № 2 від 27.05.2022)
Вченою радою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України
(протокол № 6 від 19.05.2022)

Передплатний індекс 23994

© Київський університет права НАН України, 2022
© Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2022

DOI: 10.36695/2219-5521.1.2022.25

УДК 347.4

У.Б. АНДРУСІВ, Д.Є. ЗАБЗАЛЮК

*Уляна Богданівна Андрусів, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ**

ORCID: 0000-0003-2300-5114

*Дмитро Євгенович Забзалюк, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ***

ORCID: 0000-0002-1041-0148

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ТУРИСТИЧНИХ ВІДНОСИН ЗА ПОРУШЕННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Постановка проблеми. Під час виконання договорів, які укладають суб'єкти, що забезпечують та здійснюють туристичну діяльність, між собою, а також із замовниками туристичних послуг, доволі часто має місце їх порушення, зокрема прострочення грошових зобов'язань. Це своєю чергою зумовлює необхідність застосування до порушників різних мір відповідальності.

Інститут цивільно-правової відповідальності учасників туристичних відносин за порушення грошових зобов'язань має важливе значення для розвитку ринку туристичних послуг, оскільки стимулює сторони договору до належного виконання своїх обов'язків, а також є гарантією ефективного захисту їхніх прав і законних інтересів. Однак доводиться констатувати, що на законодавчому рівні не окреслені особливості притягнення до майнової відповідальності згаданих суб'єктів за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань. Відтак необхідність дослідження проблемних питань, які виникають при реалізації цих правовідносин, є очевидною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам цивільно-правової відповідальності учасників цивільних відносин за порушення грошових зобов'язань присвячено праці низки науковців, зокрема: Н.С. Кузнецової, Н.Ю. Голубевої, В.Д. Примака, І.О. Дзери, Р.А. Майданика, І.Й. Пучковської. Водночас питання особливостей відповідальності учасників туристичних відносин практично залишилося поза увагою наукової спільноти, а тому потребують детального вивчення.

Формулювання мети статті. Метою дослідження є проведення доктринально-прикладного аналізу проблемних аспектів відповідальності учасників туристичних відносин за порушення грошових зобов'язань, виявлення особливостей її застосування та внесення пропозицій щодо шляхів вирішення дискусійних питань і усунення законодавчих прогалин.

Виклад основного матеріалу. Специфіка цивільно-правової відповідальності учасників туристичних відносин за порушення грошових зобов'язань окреслюється через співвіднесення різних її форм, зокрема: відшкодування збитків, сплата неустойки, а також застосування спеціальних мір відповідальності за порушення саме грошового зобов'язання, які закріплені у ст. 625 ЦК України.

У межах нашого дослідження зосередимо увагу на таких мірах відповідальності, як неустойка, 3 % річних та інфляційні втрати.

© У.Б. Андрусів, Д.Є. Забзалюк, 2022

* *Uliana Andrusiv, Ph.D. in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Institute of Law of Lviv State University of Internal Affairs*

** *Dmytro Zabzaliuk, Dr.hab. in Law, Professor, Head of the department of the Institute of Law of Lviv State University of Internal Affairs*

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 611 ЦК України у разі порушення зобов'язання настають наслідки, передбачені законом чи договором, зокрема сплата неустойки. Приписами ст. 549 ЦК України унормовано, що неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторowi у разі порушення зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пеней є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання¹.

На доктринальному рівні відсутнє уніфіковане трактування правової природи неустойки. Серед науковців превалює точка зору, що неустойці притаманна подвійна правова природа^{2,3,4}. Таку позицію вважаємо виправданою, оскільки до моменту настання строку/терміну виконання зобов'язання неустойка виступає способом забезпечення його виконання зобов'язання, тобто так званим засобом стимулювання боржника до належного його виконання та водночас гарантування задоволення інтересів кредитора, а у разі порушення зобов'язання – трансформується у форму (міру) цивільно-правової відповідальності, виконуючи при цьому штрафну функцію. Хоча адепти інших підходів спростовують подвійну природу неустойки, заперечуючи її належність до видів забезпечення виконання зобов'язань⁵ або трактуючи як спеціальну форму (міру) цивільно-правової відповідальності⁶.

Статтею 550 основного акта цивільного законодавства регламентовані підстави для стягнення неустойки, згідно з якою право на неустойку виникає незалежно від наявності у кредитора збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання. З огляду на це для покладення на боржника відповідальності у виді неустойки достатньо лише двох умов: протиправної поведінки та вини, тобто має місце неповний (усічений) склад цивільного правопорушення.

На основі аналізу приписів ст. 548 ЦК України доходимо висновку, що умови про неустойку (штраф, пеню) у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання можуть бути закріплені на рівні закону (законна неустойка) або погоджені контрагентами у договорі на власний розсуд (договірна неустойка). Відтак, якщо у договорі не визначено розмір неустойки, а у законі, що регулює відповідні правовідносини, не передбачена можливість її стягнення, то право на неї не виникає.

Принагідно зауважимо, що у спеціальному законі, який визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України у галузі туризму, законодавець не наділяє учасників туристичних відносин правом на стягнення неустойки у разі порушення договірних або деліктних зобов'язань. Статтею 32 Закону України «Про туризм» регламентовано, що за неналежне виконання своїх зобов'язань туроператор, турагент, інші суб'єкти туристичної діяльності несуть майнову відповідальність, визначену в договорі відповідно до чинного законодавства. При цьому розмір майнової відповідальності туроператора, турагента чи іншого суб'єкта туристичної діяльності не може перевищувати фактично завданих замовнику збитків з їх вини⁷.

З наведеного випливає, що на відміну від положень, унормованих ч. 1 ст. 624 ЦК України, якою передбачено сплату штрафної неустойки за порушення зобов'язання, учасники туристичних відносин наділені правом на стягнення виключно залікової неустойки. На наше переконання, норму Закону України «Про туризм» необхідно привести у відповідність до положень ЦК України.

За загальним правилом обсяг договірної відповідальності регламентується нормативними приписами, які мають диспозитивний характер. ЦК України не закріплює розміру неустойки, надаючи контрагентам договірних зобов'язань можливість його визначення на власний розсуд. Крім того, розмір неустойки може визначатися в актах цивільного законодавства (ст. 551 ЦК України). Для виникнення обов'язку щодо сплати неустойки збитки та їх розмір не мають юридичного значення.

Варто зазначити, що свободу у визначенні обсягу договірної цивільно-правової відповідальності не можна вважати абсолютною, оскільки задля забезпечення охорони інтересів учасників цивільних відносин на законодавчому рівні окреслені межі саморегулювання шляхом встановлення імперативних заборон.

Так, Законом України «Про відповідальність за невиконання грошових зобов'язань» визначено граничний розмір пені (договірної неустойки) на рівні подвійної облікової ставки Національного банку України, яка діяла протягом періоду, за який вона стягується (ст. 3)⁸. Проте, зважаючи на обмежену сферу дії нормативно-правового акта за колом осіб, ця нормативна конструкція поширюється лише на правовідносини, які виникають між суб'єктами господарювання, тобто туроператорами та іншими суб'єктами, які забезпечують здійснення туристичної діяльності.

Натомість замовники туристичних послуг (туристи) у разі порушення туроператорами грошових зобов'язань наділені правом вимагати сплати законної неустойки у формі пені. Таке право закріплене у ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів», якою унормовано, що у разі коли виконавець не може виконати (прострочує виконання) роботу (надання послуги) згідно з договором, за кожний день прострочення споживачеві сплачується пеня у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги), якщо інше не передбачено законодавством⁹.

З урахуванням викладеного доходимо обґрунтованого висновку, що суб'єкти, які здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність, наділені правом на стягнення договірної неустойки (у разі, якщо це погоджено в укладеному між ними договорі), а туристи вправі вимагати сплати законної неустойки.

Доводиться констатувати, що туроператори, користуючись тим, договір про надання туристичних послуг здебільшого укладається в порядку, передбаченому для договорів приєднання¹⁰, включають до договору умову про сплату пені із зменшеним розміром, обмежуючи у такий спосіб свою договірну відповідаль-

ність. На наше переконання, зазначене нормативне положення є імперативним і не може бути зміненим за волевиявленням контрагентів, а тому такі умови (тобто умови, які обмежують відповідальність) є нікчемними.

Зазначене судження корелюється із правозастосовною практикою. Так, у справі № 559/1604/18 Верховний Суд констатував, що у договорі про надання туристичних послуг мало місце обмеження договірної відповідальності (зменшення розміру пені із 3 % до 0,01 %, а також встановлення граничного розміру пені – 2 000 грн) без урахування імперативної заборони, регламентованої ч. 3 ст. 614 ЦК України; цю умову судом кваліфіковано як нікчемну; до правовідносин сторін застосовано розмір пені, закріплений ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів»¹¹.

Разом із тим необхідно зважати на той факт, що неустойка не повинна бути засобом збагачення кредитора, має існувати баланс між застосовуваною до порушника мірою цивільно-правової відповідальності (неустойкою) та оцінкою реального (а не ймовірного) розміру збитків, завданих у результаті порушення конкретного зобов'язання. У разі недотримання такого балансу розмір неустойки підлягає зменшенню.

Із системного тлумачення ст. 551 ЦК України доходимо висновку, що розмір неустойки може бути зменшений на підставі судового рішення за наявності однієї з таких умов: він значно перевищує розмір завданих збитків або за наявності інших обставин, які мають істотне значення. Як свідчить аналіз правозастосовної практики, суди, покликаючись на зазначене нормативне положення та зважаючи на значне перевищення розміру збитків і вартості туру, зменшували розмір нарахованої туристом пені у понад п'ятнадцять разів¹².

На практиці часто постає питання про можливість одночасного стягнення обох форм неустойки (штрафу та пені) за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань. Доводиться констатувати, що туроператори у примірних агентських договорах на реалізацію туристичного продукту передбачають застосування як пені, так і штрафу за невиконання зобов'язань з оплати¹³.

Серед науковців сформувалися діаметрально протилежні позиції з цього приводу. Одна група вчених обґрунтовує недоцільність застосування подвійної відповідальності, а відтак одночасного стягнення обох форм неустойки – штрафу та пені за одне й те саме порушення. Інша група науковців допускає застосування різного набору санкцій у межах одного виду відповідальності, стверджуючи, що штраф і пеня є формами неустойки, а тому не є окремими видами відповідальності¹⁴. У судовій практиці підходи до вирішення цієї правової проблеми теж розділилися: судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду дотримуються позиції щодо заборони одночасного застосування подвійної цивільно-правової відповідальності¹⁵; натомість позиція Касаційного господарського суду є протилежною¹⁶.

Переконані, що з метою забезпечення дотримання такого принципу юридичної відповідальності, як *non bis in idem* та керуючись приписами ст. 61 Конституції України, одночасне застосування штрафу і пені за невиконання чи неналежне виконання боржником грошового зобов'язання є недопустимим.

Що стосується стягнення так званих законних процентів, зазначимо, що згідно із ч. 2 ст. 625 ЦК України, якою врегульована відповідальність за порушення грошового зобов'язання, боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір не встановлений договором або законом.

У фаховій літературі відсутнє єдине розуміння правової природи трьох процентів річних та інфляційних втрат. В. Примак розглядає законні проценти як компенсаційно-майнові санкції¹⁷. Н.В. Петрицин у ході свого дослідження доходить висновку, що грошова сума, визначена ст. 625 ЦК України, фактично визначає собою своєрідну плату за користування чужими грошима, в розумінні певного еквіваленту їх вартості у невиконанні обов'язку. Отже, за своєю специфічною, до деякої міри єдиною унікальною природою, вони є спеціальною мірою цивільної відповідальності, яка не може бути віднесена ні до неустойки, ні до збитків¹⁸.

Звернувшись до матеріалів судової практики, зауважимо, що судові інституції спростовують санкційний характер розглядуваних правових категорій, констатуючи, що нарахування інфляційних втрат на суму боргу та 3 % річних входять до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності боржника за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступають способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення грошових коштів унаслідок інфляційних процесів та отриманні компенсації (плати) від боржника за користування утримуваними грошовими коштами, належними до сплати кредитором¹⁹. Такий підхід вважаємо цілком обґрунтованим. Крім того, заслуговує на підтримку прогресивна позиція Н.Ю. Голубевої, яка пропонує сприйняти концепцію інфляційних втрат як окремого способу захисту²⁰.

Окрему увагу варто зосередити на теоретико-прикладній проблемі щодо можливості нарахування інфляційних втрат у разі порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в іноземній валюті або в гривнях із визначенням еквіваленту в іноземній валюті.

Цю правову проблему вирішила Велика Палата Верховного Суду. Так, у постанові від 7 липня 2020 р. у справі № 296/10217/15-ц судом зроблено висновок, що оскільки індекс інфляції (індекс споживчих цін) – це показник, що характеризує динаміку загального рівня цін на товари та послуги, то положення ст. 625 ЦК України щодо сплати заборгованості з урахуванням установленого індексу інфляції поширюється лише на випадки прострочення виконання грошового зобов'язання, яке визначене договором у національній валюті – гривні, а не в іноземній або в еквіваленті до іноземної валюти, тому індексація у цьому разі застосуванню не підлягає.

У випадку порушення грошового зобов'язання, предметом якого є грошові кошти, виражені в гривнях з визначенням еквівалента в іноземній валюті, втрати від знецінення національної валюти внаслідок інфляції відновлюються еквівалентом іноземної валюти¹.

Дискусійним у цивілістичній доктрині залишається питання щодо можливості одночасного нарахування трьох процентів річних та інфляційних втрат у разі сплати боржником неустойки (штрафу, пені) за невиконання або неналежне виконання грошових зобов'язань.

Солідаризуємося з позицією А.Б. Гриняка щодо недоцільності одночасного нарахування неустойки та процентів за порушення грошового зобов'язання². Сплата договірної або законної неустойки (пені, штрафу) повинна усувати можливість додаткового звернення до способів захисту, встановлених ст. 625 ЦК України. Саме за таких обставин вдасться досягти балансу інтересів сторін зобов'язання, на боржника не покладатиметься надмірний тягар та водночас будуть дотримані загальні засади цивільного законодавства – справедливості, добросовісності та розумності. З урахуванням наведеного вважаємо за доцільне наділити туриста (замовника туристичних послуг) правом вибору на стягнення або законних процентів або законної неустойки (пені), закріпивши відповідне положення в Законі України «Про туризм».

Висновки. На основі проведеного аналізу законодавчих приписів та доктринальних положень доходимо таких висновків:

- на законодавчому рівні передбачено різний набір мір відповідальності, якими може скористатися учасник туристичних відносин із метою відновлення своїх порушених прав та законних інтересів;
- для покладення на учасника туристичних відносин відповідальності у вигляді неустойки достатньо лише двох умов: протиправної поведінки та вини;
- якщо у договорі не визначений розмір неустойки, а у законі, що регулює відповідні правовідносини, не передбачена можливість її стягнення, то право на неї не виникає. З огляду на це суб'єкти, які здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність, наділені правом на стягнення договірної неустойки (за умови, що така умова передбачена в укладеному між ними договорі), а туристи – законної неустойки у розмірі, імперативно закріпленому ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів»;
- з метою захисту інтересів туристів вважаємо за доцільне закріпити у ч. 2 ст. 32 Закону України «Про туризм» право на стягнення штрафної неустойки;
- одночасне застосування штрафу і пені за невиконання чи неналежне виконання боржником грошового зобов'язання є недопустимим;
- законні проценти (інфляційні втрати та 3 % річних) входять до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності;
- сплата договірної або законної неустойки (пені, штрафу) повинна усувати можливість додаткового звернення до мір відповідальності, встановлених ст. 625 ЦК України. На законодавчому рівні необхідно наділити туриста правом вибору вимагати стягнення законних процентів або законної неустойки (пені).

¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-1#Text> (дата звернення 19.05.2022).

² Кулібаба О.О. Неустойка як спосіб забезпечення виконання договірних зобов'язань: окремі аспекти застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 62–65. С. 65.

³ Оверко Г.Я. Штрафні господарсько-правові санкції. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 84–90. С. 84.

⁴ Дзера І.О. Правова природа 3 % річних за статтею 625 ЦК України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 116–120. С. 118.

⁵ Пучковська І.Й. Проти визнання неустойки одним із видів забезпечення виконання зобов'язання. *Сучасні проблеми цивілістики*: матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (м. Харків, 21 груд. 2012 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків : ФОП Лібуркіна Л. М. 2013. С. 58–62. С. 62.

⁶ Черкашин С.В. Неустойка як спеціальна форма (міра) цивільно-правової відповідальності. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку* : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (м. Харків, 28 лют. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 387–389.

⁷ Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#n63> (дата звернення 19.05.2022).

⁸ Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : Закон України від 22 листопада 1996 р. № 543/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2022).

⁹ Захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення 19.05.2022).

¹⁰ Андрусів У.Б. Договір про надання туристичних послуг: понятійно-категоріальний апарат і правова природа. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 103–107. С. 105.

¹¹ Постанова Верховного Суду від 30 серпня 2021 р. у справі № 559/1604/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/99297867> (дата звернення 19.05.2022).

¹² Постанова Верховного Суду від 27 січня 2021 р. у справі № 569/16256/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94905036> (дата звернення 19.05.2022)

¹³ Агентський договір на реалізацію туристичного продукту. URL: <http://www.doris-ua.com/images/docs/dogovor.pdf>

¹⁴ Рим Т.Я. Відповідальність учасників інвестиційних відносин у будівництві за порушення грошових зобов'язань. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 39. С. 30–35. С. 32.

¹⁵ Постанова Верховного Суду від 11 грудня 2019 р. у справі № 192/1361/15-ц. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86435400> (дата звернення: 12.05.2022).

¹⁶ Постанова Верховного Суду від 2 квітня 2019 р. у справі № 917/194/18. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80923003> (дата звернення: 16.05.2022).

¹⁷ Примак В. Відповідальність за порушення грошового зобов'язання: гарантії справедливості. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 3. С. 34–47. С. 43.

¹⁸ Петрицин Н.Т. Особливості та проблеми подвійної відповідальності в цивільному праві. *Інформація і право*. 2016. № 1(16). С. 167–179. С. 169.

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 5 липня 2019 р. у справі № 905/600/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82887781> (дата звернення: 12.05.2022).

²⁰ Голубева Н.Ю. Узгодження положень статті 625 Цивільного кодексу до норм про «законні проценти» в країнах Європейського Союзу. *На шляху до європейського приватного права*: зб. матеріалів XI Міжнародного цивільно-правового форуму. Київ: Київський регіональний центр НАПРН України 2021. С. 102–107. С. 104.

²¹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 7 липня 2020 р. у справі № 296/10217/15-ц. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_vp_vs_vid_07_07_2020_roku_u_spravi_296_10217_15_ts/ (дата звернення 23.05.2022).

²² Гриняк А.Б. Основні напрями модернізації сучасного договірного права. *На шляху до європейського приватного права*: зб. матеріалів XI Міжнародного цивільно-правового форуму. Київ: Київський регіональний центр НАПРН України 2021. С. 107–111. С. 111.

Резюме

Андрусів У.Б., Забзалюк Д.Є. Відповідальність учасників туристичних відносин за порушення грошових зобов'язань.

Наукова стаття присвячена проведенню детального теоретико-прикладного аналізу проблемних аспектів відповідальності учасників туристичних відносин за порушення грошових зобов'язань, визначення особливостей її застосування. Розкрито правову природу неустойки як міри відповідальності та способу забезпечення виконання зобов'язання, а також законних процентів, які входять до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності. Суб'єкти, які здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність, наділені правом на стягнення договірної неустойки, а туристи – законної. Одночасне застосування штрафу і пені за порушення зобов'язання є недопустимим. Сплата неустойки усуває можливість стягнення 3 % річних та інфляційних втрат. Запропоновані шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання досліджуваних відносин.

Ключові слова: грошове зобов'язання, порушення зобов'язання, договір, відповідальність, інфляційні втрати, пеня, штраф, іноземна валюта.

Summary

Uliana Andrusiv, Dmytro Zabzaliuk. Responsibility of participants of tourist relations for violation of monetary obligations.

The article is devoted to the specifics of civil responsibility of participants of tourist relations for breach of monetary obligations. The institute of civil responsibility of participants of tourist relations for violation of monetary obligations encourages the parties to the contract to properly fulfill their obligations, and is also a guarantee of effective protection of their rights and legitimate interests. At the legislative level, a different set of measures of responsibility is provided for, which can be used by a participant of tourist relations in order to restore their violated rights.

The authors substantiated the thesis that if the amount of the penalty is not specified in the contract, and the law regulating the relevant legal relations does not provide for the possibility of its collection, then the right to it does not arise. It was concluded that a penalty is characterized by an incomplete composition of a civil offense, and for the emergence of an obligation to pay it, damages and their amount have no legal significance.

In order to protect the interests of tourists, it is proposed in the Law of Ukraine «On Tourism» to replace the right to collect a fine instead of a credit penalty.

It has been established that entities that carry out and/or provide tourist activities have the right to collect a contractual penalty, and tourists – a legal penalty in the amount specified in Part 5 of Article 10 of the Law of Ukraine «On Protection of Consumer Rights».

It was concluded that freedom in the defined scope of contractual responsibility cannot be considered absolute, since the limits of self-regulation are defined at the legislative level by establishing mandatory prohibitions. The thesis about the inadmissibility of the simultaneous collection of a fine and a penalty for violation of a monetary obligation is substantiated.

Based on the analysis of court decisions and doctrinal approaches, it was concluded that inflationary losses and 3% per annum are part of the monetary obligation and are a special measure of responsibility. The inadmissibility of applying indexation to monetary liabilities expressed in equivalent to foreign currency has been established.

It is emphasized that the payment of a contractual or legal penalty should eliminate the possibility of additional recourse to the methods of protection established by Art. 625 of the Civil Code of Ukraine.

Key words: monetary obligation, breach of obligation, contract, responsibility, inflation losses, penalty, fine, foreign currency.